

ASPECTE DIN LUPTA MUNCITORILOR REȘIȚENI IMPOTRIVA REGIMULUI ANTONESCIAN (1940—1944)

Uzinele Reșița, aparținind Societății U.D.R., au constituit în perioada dintre cele două războaie mondiale un factor de seamă în viața economică a României, deținind un loc de frunte în producția de oțel, fontă, laminate și produse industriale finite.

Situația politică internațională ce a evoluat nefavorabil pentru suveranitatea și independența României, a făcut ca producția acestor uzine în preajma și în perioada imediat următoare declanșării celui de-al doilea război mondial să fie orientată întîi parțial și apoi în întregime către producția de armament. Fenomenul de trecere la producția de război este mai general, căci într-un raport al rezidentului ținutului Timiș se semnala că fabricile de armament și muniții lăurează cu maximum de capacitate, iar unele din ele au sistat complet comenzile civile și „lucrează numai pentru apărarea națională“. Între acestea din urmă erau și Uzinele Reșița¹.

Pentru muncitorii reșițeni trecerea la producția de război a însemnat militarizarea uzinelor, înăspirea regimului de muncă — muncitorii fiind socotiți mobilizați pe loc și supuși disciplinei militare.

La începutul lunii septembrie 1940, cînd virfurile cele mai reacționare ale burgheziei românești sprijinite de Germania hitleristă au instaurat în România dictatura militaro-fascistă a generalului Ion Antonescu, politica externă a României a luat un curs cu totul străin

¹ Arh. St. Timișoara, fond Rezidența ținutului Timiș, ds. nr. 31/1940, f. 895.

de interesele și aspirațiile poporului român. Pe plan intern, lichidarea ultimelor rămașițe ale drepturilor cetățenești, intensificarea pregătitorilor de război, militarizarea a numeroase întreprinderi și instituții au influențat în mod negativ toate sectoarele vieții economice și sociale ale țării.

Exponent al intereselor naționale ale întregului popor, Partidul Comunist Român s-a ridicat de la început cu hotărire împotriva dictaturii antonesciene, a agresiunii Germaniei fasciste și a războiului antisovietic. El a dat glas frământărilor și aspirațiilor majorității poporului român, a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor populare pentru răsturnarea regimului militaro-fascist, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alaturarea la forțele antihitleriste.

In anii grei ai războiului antisovietic, luptind în condițiile grele ale ilegalității, înfruntând teroarea aspră dezlanțuită de regimul antonescian, Partidul Comunist Român animat de cel mai fierbinte patriotism, a organizat sabotarea mașinii de război fasciste și a mobilizat toate forțele patriotice, întregul popor la acțiune în vederea răsturnării dictaturii militaro-fasciste.

Creșterea stării de spirit antifasciste în rîndurile clasei muncitoare își găsea reflectarea într-un șir de acțiuni revendicative, proteste, greve și acte de sabotaj în uzine, mine, gări, care loveau în mașina de război hitleristă.

În cadrul mai larg al luptei poporului român împotriva războiului antonescian se circumscrise și rezistența antifascistă a muncitorilor reșinenți, indiferent de forma pe care a imbrăcat-o, într-un moment sau altul, într-o secție a uzinelor sau alta; dar ea a fost condusă de organizațiile locale ale Partidului Comunist Român care au existat în mai toate secțiile importante ale uzinelor.

Referitor la activitatea organizațiilor comuniste din Reșița, siguranța din Oravița raporta organizarea și desfășurarea activității comuniste din Reșița. După constatarea siguranței, propaganda comunista se făcea și prin „reprezentanții teatrale date de diletanți din rîndurile comuniștilor, în clădirea din fund a Căminului Muncitoresc, numai pentru membrii tineretului marxist și rudenile lor”².

Același organ de siguranță săcea cunoscut că „la Reșița, comuniștii au luat unele măsuri secrete de a trimite emisari din rîndurile tineretului comunist în comunele miniere din județul Caraș... cu scopul de a organiza vechile cadre comuniste”³.

Comuniștii, după cum constata siguranța din Oravița, activau în cele mai diverse organizații sportive și culturale din Reșița⁴.

² Arh. St. Timișoara, fond Rez. țin. Timiș, ds. nr. 35/1940, f. 5, 10.

³ Idem, ds. nr. 31/1940, f. 400.

⁴ Ibidem.

Data fiind importanța Uzinelor Reșița pentru înzestrarea armatei cu armament și tehnică militară, după declanșarea războiului antisovietic, lupta împotriva regimului antonescian a fost completată cu sabotarea producției care în mod direct sau indirect servea războiului.

Cu toate măsurile de represiune luate înainte și după declanșarea războiului antisovietic, teama față de acțiunile de sabotaj ale comuniștilor a crescut. Semnificativ în acest sens este ordinul M.A.I. nr. 4395 din 27 iunie 1941 catre prefectul județului Caraș. „Din informațiile deținute, fruntași muncitorimii comuniste au primit din partea organizației centrale a partidului comunist“ sarcina de a cere ceta punctele strategice și vulnerabile ale uzinelor, pentru a fi gata oricând să treacă la acțiuni de sabotare a producției de razboi. În continuare ordinul respectiv mai arăta că „Partidul Comunist atrage atenția fruntașilor muncitorimii să pregătească terenul pentru a ușura misiunea celor care vor veni să ciștige drepturile maselor muncitoare“⁵. „Pentru prevenirea celor de mai sus trebuie concentrate toate mijloacele în zonele muncitorești. Trebuie supravegheata conducatorii sau orice gest sau mișcare cunoscută. Toți instigatorii și toți cei ce seamănă dezordinea să fie imediat arestați și judecați. Cei care nu sunt condamnați sau au ispășit pedeapsa să fie propuși pentru lagăr“. Ordinul M.A.I. în încheiere decidea: „Să fie deferiți justiției toți cei ce pregătesc acțiuni de sabotaj“⁶.

Asprimea unor astfel de măsuri nu a oprit sabotajul producției de război, lucru pentru care prefectul județului la 11 iulie 1941 într-o circulară „Către Garnizoana Reșița, Legiunea de jandarmi Reșița, Comandamentul militar al Uzinelor Reșița, Poliția Reșița, Primaria Reșița“, arăta că din ordinul Președinției Consiliului de Miniștri „toți acei care vor fi dovediți că au comis acte de sabotaj în zona industrială Reșița—Anina vor fi condamnați la moarte și execuții imediat. De asemenei, vor fi condamnați la moarte și execuții imediat acei care nu îau denunțat imediat autorităților“⁷.

Fără a ignora măsurile represive ale autorităților militare, producția de război a uzinelor a fost totuși în măsură însemnată redusă ca urmare a incetinirii ritmului de muncă dar și a sabotajului ce avea loc într-o asemenea manieră că putea fi numai constatat fără a se da de urma săptășilor. Cauza că autorii rămâneau necunoscuți era că și în această acțiune erau antrenați membrii P.C.R., U.T.C., P.S.D. și de asemenea ai fostului sindicat metalurgist. Se schimba intenționat compoziția oțelului prin introducerea unor corpuși străine sau se deteriorau piese ce trecuseră pe la verificarea Comisiei militare de control și recepție. Toate aceste acțiuni întirziază sau reduceau producția la produsele ce erau stringent cerute de Ministerul Apărării Naționale sau de armata germană.

⁵ Arh. St. Caransebeș, fond Primaria orașului Reșița, ds. nr. 14/1941, f. 102.

⁶ Ibidem.

⁷ Idem, f. 119.

Ca urmare a unor acțiuni de acest gen, numeroasele loturi de bombe fabricate la Uzinele Reșița erau „aduse de urgență” pentru a fi recondiționate, bombe ce încă nu ajunseseră la destinație și cărora li s-au găsit greșeli de fabricație⁸.

Comisia militară de control și recepție de la Uzinele Reșița constatind defecțiunile la unele aparate și instalații militare arată: „Întrudevar, canalele ungheștilor de drum au fost găsite suprapuse invers de modul normal ceea ce nu putea trece neobservat la montajul și recepția aparatului în fabrică. Bănuim că cineva demontând un tachimetru, arcul lamelei a împins aceasta în afară de ghidajul ei”⁹.

Acceași Comisie militară de control și recepție arată la 17 septembrie 1942: „Constatindu-se unele defecte la cozile de ampenaj de la bombe... vă rugăm a opri livrările acestora timp de 6 zile, în care timp se vor face verificările tuturor cozilor de ampenaje de la aceste bombe”¹⁰.

Direcțiunea U.D.R. indică Fabricii de mașini să întărească controlul „pentru a nu se mai produce astfel de bombe ce nu puteau fi utilizate”¹¹.

Pe lîngă faptul că armamentul produs avea numeroase defecțiuni ce erau provocate în mod intenționat, muncitorii reșițeni nici nu lucrau în ritmul cerut de comandamentul militar. Cererile de armament ce soseau nu puteau fi onorate și nici măcar elementele unor aparate militare ce se fabricau la Uzinele Reșița nu erau livrate la timp sau uneori nu puteau fi produse în nici un fel¹². Comandamentul militar al Uzinelor Reșița s-a aflat mult timp în fața imposibilității producerii unor piese de la tunurile și obuzierele ce se fabricau la Reșița. După ce s-a reușit ca piesele să fie produse s-a constatat că unele din ele au defecte de fabricație, ce întîrziau sau opreau complet livrarea tehniciei militare respective¹³.

Acțiuni numeroase de sabotare a producției de război au loc și în anul 1943, cu toate că Ministerul Înzestrării Armatei și Producției de Război, prin intermediul Comandamentului militar al Uzinelor Reșița, întărea măsurile de supraveghere și control, pentru „a se putea paraliza orice tentativă de sabotaj în activitatea societății”¹⁴.

Comandamentul militar al Uzinelor Reșița într-o circulară confidențială către șefii de secție cerea „a se lua măsuri ca persoanele care par dubioase să fie observate cu cea mai mare atenție în vederea preîntîmpinării actelor de sabotaj”¹⁵. Comandamentul militar mai aducea la cunoștință ordinul nr. 468.287 din 24 iulie 1943 al Marelui

⁸ Arhiva Uzinelor constructoare de mașini Reșița (în continuare UCMR) fond U.D.R. ds. nr. 8/1942, doc. nr. 58.109/1942.

⁹ Idem, doc. nr. 103.929/1942.

¹⁰ Idem, doc. nr. 68.724/1942.

¹¹ Ibidem.

¹² Idem, doc. nr. 59.145/1942.

¹³ Idem, doc. nr. 105.373/1942; doc. nr. 104.291/1942.

¹⁴ Idem, ds. nr. 1/1943, doc. nr. 58.523/1943.

¹⁵ Idem, doc. nr. 94.752/1943.

Stat Major, Secția a II-a contrainformații, prin care se semnalau diverse cazuri de sabotaj la numeroase întreprinderi din Banat, cazuri semnalate și Corpului 7 Armată¹⁶. Ordinul Marelui Stat Major sublinia: „Cazurile semnalate evidențează rezultatul unei acțiuni dirijate — probabil de mișcarea comunistă care acționează conform instrucțiunilor formulate...“ care avea ca obiective, după părerea acestuiași organ, distrugerea tuturor întreprinderilor, instalațiilor, depozitelor, căilor de comunicație, aerodromurilor, a obiectivelor militare inamice izolate¹⁷.

Ordinul circular nr. 48 din 10 august 1943 al Comandamentului militar al Uzinelor Reșița, atrăgea atenția că distrugerea obiectivelor indicate de Marele Stat Major se pedepsește cu moartea, aceeași pedeapsă fiind și pentru minorii între 15 — 18 ani¹⁸.

Acțiunile de sabotaj, fără a se trece cu vederea măsurile de prevenire luate în acest sens, nu au putut să oprește. Una dintre cele mai însemnate acțiuni de sabotaj a avut loc la 23 septembrie 1943 și a constat în incendierea magaziei Fabricii de locomotive. Prin acest incendiu provocat de membrii organizației locale U.T.C. au fost distruse o mare cantitate de piese de război precum și utilaje necesare procesului de fabricație¹⁹. După calculele preliminare estimative ale Contabilității centrale U.D.R., pagubele se ridicau la 72 410 808 lei²⁰. Intr-un raport însă al Parchetului general al Curții de Apel din Timișoara din 2 octombrie 1943 se arată că incendiul a produs pagube în valoare de 200 000 000 lei²¹. Concluziile înaintate Direcțiunii U.D.R., referitoare la incendiul din 23 septembrie 1943, arătau că muncitorii au fost supravegheați de un maistru și un șef de echipă, dar cu toate acestea incendiul a avut totuși loc. Tot din concluziile prezentate, reiese că sculele din magazie au fost ale fabricii, iar muncitorii cereau să nu li se impune lor și să se facă actele necesare pentru a fi scoase din inventar²². Despre autorii incendiului însă concluziile nu spun nimic, săptăniile neputind să descoperiți.

În 1943, pe lîngă alte acțiuni de acest fel, muncitorii reșițeni au sabotat o comandă de aruncătoare prin deteriorarea aparatelor de ochire. La Fabrica de locomotive, piese și locomotive noi erau deteriorate prin introducerea unor bucăți de metal în cilindri și lagăre²³.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Idem, ds. nr. 1/1943.

¹⁹ E. Cimponeriu, **Reșița luptătoare**, Buc. 1965, pag. 252—253.

²⁰ Arhiva UCMR, fond. U.D.R., ds. nr. 68/1943, doc. nr. 112.522/1943.

²¹ Arhiva Procuraturii Timișoara, fond Parchetul general al Curții de Apel ds. nr. 1/1943.

²² Arhiva UCMR fond U.D.R., ds. nr. 19/1944, doc. nr. 68.578/1944.

²³ N. Marin, V. Petrișor, **Lupta organizației P.C.R. din Banat în fruntea maselor populare împotriva dictatului militaro-fasciste pentru zdrobirea invadatorilor hitleriști**, în AIIIP, 4, 1962, pag. 64.

Dintron raport al Comitetului regional Banat al P.C.R., rezultă că în același an muncitorii reșițeni au provoat mai multe scurte circuite, au paralizat producția, au stricat multe tunuri, tancuri și mașini costisitoare²⁴.

Sabotarea producției de razboi a continuat și în anul 1944 pînă la insurecția armată de la 23 August. Din corespondența Comisiei militare de control și recepție a Uzinelor Reșița, cu direcțiunea U.D.R., rezultă că acestor uzine li se atragea în mod deosebit atenția că părți ale tunurilor produse în uzinele Reșița nu funcționează. Se cerea insistenț ca asemenea situații să nu se mai repete, iar tunurile ce nu pot fi utilizate din cauza defectelor de fabricație să fie reconditionate²⁵.

Aceiuni importante de sabotaj au avut loc în anul 1944 și la secția oțelarie. În luna februarie și martie au fost sparte numeroase lingotiere, iar cantități însemnante de oțel au fost pierdute²⁶. Deși s-a cerut intensificarea și „intărirea controlului în acest sector” și „s-au luat toate măsurile“ asemenea „incidente“ au continuat să se producă²⁷.

La 31 martie 1944, Direcțiunea U.D.R., într-o adresă către comandantul militar al uzinelor, arăta că: „Pentru a preveni actele de sabotaj, tentativele de distrugere a instalațiilor, agitațiile și îndemnările la rascoală, grevă și demonstrații, elementele distructive (a se citi antifasciste — n.a.) trebuie scoase din colectivitatea de muncă imediat fără nici o întârziere”. În continuare se arăta că: „Avem atîtea motive foarte serioase cînd eliminarea responsabililor conce-dierea din lucru, trebuie făcută fără multe formalități și imediat...“²⁸.

Muncitorii din Reșița sabotau producția de război și prin pierderea timpului în discuții, neîncepînd lucrul la ora indicată de comandantul militar al uzinelor sau de regulamentul de ordine interioară. Intr-un raport confidențial se arăta că în repetate rînduri s-au obținut informații că muncitorii de la Atelierul mecanic nu încep imediat lucrul. La o inspecție inopinată, s-a constatat că lăcațușii care lucrau la aparatele centrale „Maior Bungescu“ nici după 25 minute de la începerea timpului de muncă, nu lucrau, „Oamenii nu erau la locurile lor, fiind în grupuri de 3 — 4 oameni, discutînd și sumind“. Raportul confidențial mai consemna faptul că șefilor de echipe li s-a pus în vedere că vor răspunde personal de orice abatere. Cu toate acestea chiar șefii de echipe... „nu erau la locurile lor“²⁹, consemna același raport.

²⁴ E. Cimponeriu, op. cit., pag. 283.

²⁵ Arhiva UCMR, fond. U.D.R., ds. nr. 22/1944, doc. nr. 71/395/1944.

²⁶ Arhiva UCMR, fond. U.D.R., ds. nr. 19/1944, doc. nr. 68.577/1944.

²⁷ Ibidem

²⁸ Idem, ds. nr. 20/1944, doc. nr. 69.474/1944, f. 1—2.

²⁹ Idem, doc. nr. 69.671/1944, f. 1—2.

În altă secție a uzinelor, la Fabrica de mașini, se raporta că zeci de muncitori lipseau nemotivat de la lucru. Mareea majoritate aveau absențe repetitive³⁰. Potrivit unor caleule ce însoțeau lista muncitorilor cu absențe nemotivate, secția respectivă era în pierdere cu multe mii de ore de lucru³¹.

Muncitorii reșițeni, comuniști și antifasciști, suspectați într-un fel sau altul de siguranță, au fost obiectul a numeroase percheziții, arestări, maltratări și condamnați la închisoare pe diferite termene. Totuși activitatea comuniștilor care îndrumau lupta antifascistă a continuat. De remarcat în acest sens este că în darea de seamă pe lună aprilie 1944 a siguranței din județul Caraș, se consemna: „Comuniștii sunt semnalati la întreprinderile industriale și miniere ale Societății U.D.R. din Reșița...“³². Siguranța recunoaște însă că acești comuniști nu pot fi dovediți și nici ei ce „în ultimul timp, lansează stiri alarmiste“. Darea de seamă încheie cu asigurarea că cei dovediți vor fi trimiși în lagăr³³.

Că urmare a descoperirii de către autoritațile antonesciene a depozitului de arme al detașamentului de partizani „Mărășești“, siguranța a făcut numeroase arestări și în Reșița³⁴.

Pe lîngă faptul că muncitorimea reșițeană a întreprins numeroase acțiuni de sabotaj, iar poliția și siguranța au operat multe arestări, lupta revendicativă a muncitorilor reșițeni nu numai că nu a înecat, dar a continuat cu o intensitate sporită. Edificatoare în acest sens este adresa Serviciului administrativ al Uzinelor Reșița către Direcția comercială U.D.R. București, în care se arăta că s-au distribuit bonurile de încălțăminte fără a se mai aștepta ordinul în acest sens sau alte dispoziții suplimentare. „Menționăm că aceasta măsură a trebuit luată din pricina evenimentelor extrem de grave și pentru a nu risca așteptind³⁵. Era evidentă teama de a nu provoca o reacție violentă a muncitorilor în condițiile cînd frontul de răsărit se apropia de granițele țării și se intensifica mișcarea revendicativă.

Insurecția armată de la 23 August 1944 a determinat muncitorii reșițeni, sub conducerea comitetului local de partid ce s-a reorganizat, să se constituie în puternice gărzii muncitorești pentru a apăra orașul de trupele hitleriste care incercau să se apropie de oraș. Muncitorii Uzinelor Reșița au construit o baterie de tunuri și s-au plasat cu ea la 10 km de oraș pe calea de acces Reșița—Anina, hotărîți ca

³⁰ Idem, ds. nr. 22/1944, doc. nr. 71.448/1944, f. 1—2.

³¹ Ibidem.

³² Arhiva Consiliului popular Oravița, fond Prefectura județului Caraș, ds. nr. 43/1944, doc. nr. 3.324/1944.

³³ Ibidem.

³⁴ Idem, doc. nr. 2.638/1944.

³⁵ Arhiva UCMR, fond. U.D.R., ds. nr. 22/1944, doc. nr. 716.336/1944.

alături de ostașii armatei române să oprească înaintarea trupelor germane³⁶. Armata română împreună cu armata sovietică au alungat trupele hitleriste din Banat, iar orașul și Uzinele Reșița nu au avut de suferit de pe urma trupelor germane care nu au putut pătrunde în oraș. Cu victoria insurecției armate de la 23 August 1944 și alungarea trupelor germane muncitorii reșițeni, comuniști și antifasciști, încheiau o perioadă grea de luptă împotriva regimului antonescian.

ION SERBAN

AUS DEM KAMPF DER RESCHITZAER ARBEITER GEGEN DAS ANTONESCUREGIME (1940—1944)

Nach dem Beginn des antisowjetischen Krieges unternahmen die reschitzauer Arbeiter, ausser ihrem Kampf für ökonomische Rechte, zahlreiche Sabotageaktionen, die das Ziel verfolgten, die Maschinen und Einrichtungen welche für den Krieg dienten, zu vernichten. Diese Aktionen konnten genau so wie ihre Urheber von der Regierung nie aufgedeckt werden.

Zu diesen Sabotageaktionen zählen sich: Einmischung von Fremdkörpern in den Stahl, Verspätung der Kriegslieferung, Herstellungsfehler bei Kanonen, Geschützen und Bomben (insbesonders zwischen den Jahren 1941 — 1942).

Trotz allen Vorsichtsmassnahmen und Kontrollen, die durch die Regierung durchgeführt worden sind, gingen die Sabotageaktionen weiter.

Eine besondere Aktion dieser Art war die Brandstiftung aus der Lokomotivfabrik vom 23 September 1942. Diese Initiative gehörte dem Kommunistischen Jugendbund (U.T.C.) und das Ergebnis war ein grosser Sachschaden (Kriegsausrüstung und Maschinen) im Wert von 200.000.000 Lei, wie aus offiziellen Meldungen hervorgegangen ist. Im selben Jahr hat man noch eine grosse Lieferung von Waffen sabotiert, indem sie mit schlechten Zielvorrichungen versehen wurden. Eine andere Meldung des banater Gebietskomitees der K.P.R. (P.C.R.) spricht von Lahmlegung der Kriegsproduktion durch zahlreiche Kurzschlüsse die die reschitzauer Arbeiter im Stromnetz durchgeführt hatten.

Die Sabotageaktion der Kriegsproduktion dauerten auch im Jahre 1944 bis zum 22. August fort. Aus der Korrespondenz der Militärikommission der U.D.R. erfahren wir, dass zahlreiche Bestandteile der in diesem Werk hergestellten Kanonen fehlerhaft waren, während in den Monaten Februar — März in der Stahlgießerei zahlreiche Gussstücke zerbrochen sind. Alles dieses führte zur Verspätung der Lieferungen für die Front.

Die Sabotage der Kriegsproduktion — eine Kampfform gegen das faschistische Joch — wurde bis zum revolutionären und demokratischen Ereignis vom 23. August 1944 weitergeführt, Ereignis mit welchem ein schwerer Zeitabschnitt in der Geschichte des rumänischen Volkes abgeschlossen wurde.

³⁶ N. Marin, V. Petrișor, op. cit., pag. 73.